

Родна анализа пореских политика у Србији

Извештај

 UN
WOMEN

Београд, септембар 2024.

Аутор: Проф. др Светислав В. Костић
Уреднице: Александра Владисављевић, Оља Јанковић Лековић
Лектура: Ана Сивачки
Дизајн: MaxNova Creative

Ова анализа је настала у оквиру регионалног пројекта „Трансформативно финансирање за унапређење родне равноправности: ка транспарентнијем, инклузивнијем и одговорнијем управљању на западном Балкану“ који спроводи UN Women, а финансира Влада Шведске – Шведска агенција за међународни развој и сарадњу (Сида).

Ставови у овој публикацији припадају искључиво аутору и ни на који начин не одржавају ставове и мишљења UN Women, Сида, Уједињених нација нити било које организације под окриљем Уједињених нација.

© UN Women 2024

Садржај

1. Увод	4
2. Систем опорезивања у Србији	6
3. Опорезивање имовине – родни аспекти и предложене радње	7
Предложене мере за решавање родних предрасуда у опорезивању имовине	10
4. Порез на доходак физичких лица – родни аспекти и предложене радње	11
Предложене радње за решавање родне пристрасности у порезу на доходак грађана	12
Родна неједнакост у социјалној заштити предузетница	13
5. Решавање културних преференција путем пореза на поклоне и наследство	14
6. Порез на додатну вредност (ПДВ) – родни аспекти и предложене акције	16
Борба против ружичастог пореза кроз модерну технологију и индиректно опорезивање	18
Предложене мере за решавање родне пристрасности у ПДВ-у	19
7. Родна димензија пореских питања од секундарног значаја	20
8. Закључак	22
9. Литература	23

1. Увод

Родно одговорно буџетирање (РОБ) је иновативно средство јавне политике које анализира утицај политика и буџета из родне перспективе, идентификује активности потребне за затварање јаза у финансирању полова и осигурава да се националне и локалне обавезе у погледу родне равноправности и оснаживање жена адекватно финансирају. Главни циљ је превазилажење изазова и убрзање напретка ка родној равноправности кроз побољшано планирање и буџетирање на основу процене њиховог утицаја на смањење родног јаза, уз истовремено повећање транспарентности потрошње. Фокусирајући се на најважнији алат који влада има на располагању – буџет – иницијативе РОБ-а позивају на посвећеност не само на папиру, већ и у пракси, и доприносе развоју капацитета и знања потребних за решавање родних разлика у секторским и политикама локалне самоуправе, плановима и буџетима. Осим што промовише оснаживање жена и девојака, РОБ такође омогућава пуну интеграцију комплексне и интерсекторске природе дискриминације.

Влада Републике Србије увела је РОБ са изменама Закона о буџетском систему 2015. године, у оквиру реформе управљања јавним финансијама и преласка на програмско буџетирање. Промоција родне равноправности је препозната као један

од буџетских циљева (чл. 4), док је РОБ дефинисано као уграђивање принципа родне равноправности у буџетске процесе, што подразумева родно засновану процену буџета и реструктурисање прихода и расхода у циљу промоције равноправности полова (чл. 2, 58в). Имплементација РОБ-а је прописана и Законом о равноправности полова, док Стратегија за родну равноправност 2021–2030. идентификује институционализацију РОБ-а и повећање улагања у родну равноправност као меру (мера 4.3) која ће допринети успостављању свеобухватног и функционалног система за креирање и спровођење родно одговорних јавних политика и буџета.

Од 2015. године увођењем РОБ-а управљају Министарство финансија Републике Србије, Покрајински секретаријат за финансије и начелници одељења за финансије локалних власти. До сада су напори у имплементацији РОБ-а били усмерени на расходну страну буџета и примену стандарда родне равноправности у процесу утврђивања начина на који се јавна средства распоређују између јавних органа и за које намене. На основу извештаја о индикатору СДГ5ц1 који прати удео земаља са системима за праћење и издвајање јавних средстава за родну равноправност и оснаживање жена, Република Србија је сврстана у гру-

пу од седам европских земаља које су испуниле услове примене РОБ-а и представљају примере добре праксе. Међутим, у складу са Законом о буџетском систему, ова реформа би требало да обухвати и приходну страну буџета.

Порески системи и политике могу различито да утичу на појединце на основу својих индивидуалних карактеристика и разлика у основним економским карактеристикама или понашањима између мушкараца и жена – укључујући ниво прихода, учешће у радној снази, потрошњу, власништво, предузетништво, штедњу, порески морал и усклађеност са пореским законима и политикама¹. Они могу да одражавају и ојачавају постојеће родне неједнакости или промовишу родну равноправност. Порески системи често омогућавају кредите за бригу о деци, здравствену негу или образовање, али без узимања у обзир родно осетљивог аспекта, они могу непропорционално користити мушкарцима. То је углавном зато што мушкарци генерално имају веће приходе, што им омогућава да траже више од ових кредита, док жене, посебно оне које зарађују мање или раде у неформалном сектору, нису у могућности да се за њих квалификују или немају у потпуности користи од њих.

1 OECD (2022), Tax Policy and Gender Equality: A Stocktake of Country Approaches, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b8177aea-en>.

Стога је неопходно позабавити се родним аспектима у пореским политикама како би се створили поштени и правични порески системи и осигурала родна равноправност и како бисмо се изборили са сиромаштвом, што захтева темељно разумевање друштвених, економских и културних фактора који доприносе родним диспаратитетима.

Док се на први поглед пореско законодавство Србије чини родно неутралним, постоје значајна питања којима би требало да се позабавимо. За потребе систематизације, ова питања ће бити подељена у две категорије: прва ће обухватити најактуелнија питања о којима се већ расправљало у Србији (опорезивање имовине, порез на доходак грађана, порез на поклон и наследство и порез на додатну вредност), док ће се друга фокусирати на она која имају мање очигледну везу са принципом родне равноправности.

Ова анализа је структурирана у седам делова.

- **Одељак 2** даје информације о систему опорезивања у Републици Србији, укључујући директно и индиректно опорезивање;
- **Одељак 3** пружа информације о опорезивању имовине, укључујући родне аспекте и предложене активности;
- **Одељак 4** пружа информације о порезу на лични доходак, укључујући родне аспекте и предложене радње;
- **Одељак 5** се бави културолошким склоностима кроз порез на поклоне и наследство;
- **Одељак 6** пружа информације о родним аспектима пореза на додатну вредност;
- **Одељак 7** пружа информације о родним питањима од секундарног значаја;
- **Одељак 8** садржи закључна запажања.

Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) покренула је рад на родној анализи пореске политике као основи за даљи рад на спровођењу РОБ-а. Анализа је првенствено намењена доносиоцима одлука и заинтересованим странама укљученим у имплементацију РОБ-а. Заснована је на детаљном прегледу релевантног законодавства, постојећих података и претходној анализи аспеката родне равноправности обухваћених области. Примарни циљ је да се понуде практичне и делотворне препоруке за пречишћавање пореских политика на начин који унапређује положај жена и промовише родну равноправност.

2. Систем опорезивања у Србији

Порези предвиђени српским (или било којим другим) законодавством могу се поделити у две групе: директни и индиректни порези. Директни порези непосредно циљају на приходе и богатство пореских обвезника, док се индиректни порези наплаћују у односу на њихову потрошњу, чиме посредно утичу на њихов приход и богатство.

У Србији су главни следећи директни порези:

- Порез на добит правних лица – регулисан Законом о порезу на добит предузећа;
- Порез на имовину – регулисан Законом о порезу на имовину;
- Порез на доходак физичких лица – регулисан Законом о порезу на доходак грађана;
- Доприноси за обавезно социјално осигурање – регулисани Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање.

Најрелевантнији индиректни порези су:

- Порез на додату вредност (ПДВ) – регулисан Законом о ПДВ-у;
- Порез на поклон и наследство – регулисан Законом о порезу на имовину;
- Порез на пренос апсолутних права – регулисан Законом о порезу на имовину;
- Акцизе – регулисане Законом о акцизама;
- Царина – регулисана Царинским законом.

Треба напоменути да родна неутралност која се *prima facie налази* у пореском законодавству Србије сама по себи садржи проблем. Наиме, родно неутралне пореске политике могу да нехотице фаворизују мушкарце ако су осмишљене на основу економских образаца и понашања којима доминирају мушкарци. Без посматрања стања, укључујући принцип родне равноправности, пореска политика може да одржава системске предрасуде и да не успева да промовише правичне исходе.

Док родно неутралан порески систем има за циљ да све пореске обвезнике третира једнако, он занемарује структурне неједнакости и различита економска понашања и одговорности мушкараца и жена. Да би се промовисала истинска родна равноправност, пореске политике морају да буду родно одговорне, узимајући у обзир различите економске реалности и доприносе мушкараца и жена, и активно усмерене на решавање постојећих диспариета.

Основаност оваквог закључка јасно потврђује и одредба члана 21. став 4. Устава Србије² који предвиђа да се посебне мере које се уводе у циљу постизања пуне равноправности лица или група лица које су суштински обесправљене у односу на друге грађане не сматрају дискриминаторним. Другим речима, Устав Србије потврђује да је понекад потребно вратити се на такозвану афирмативну акцију да би се постигла равноправност.

² Службени гласник Републике Србије, бр. 96/06, 16/22.

3. Опорезивање имовине – родни аспекти и предложене радње

Према српском закону, опорезивање имовине врши се по основу својине³ на непокретностима на територији Србије.⁴ Пореска основица за физичка лица представља прилагођена тржишна вредност непокретности⁵, док је пореска стопа прогресивна са маргиналним стопама између 0,4% и 2%.⁶

Уколико је укупна вредност непокретности пореског обвезника до 10 милиона динара, пореска стопа ће бити 0,4%. Ако је укупна вредност непокретности пореског обвезника између 10 и 25 милиона динара, првих 10 милиона динара биће подвргнуто пореској стопи од 0,4%, док ће се на остатак примењивати пореска стопа од 0,6%. У случају да је укупна вредност непокретности пореског обвезника између 25 и 50 милиона динара, првих 10 милиона динара биће подвргнуто пореској стопи од 0,4%, на део вредности од 10 до 25 милиона динара примениће се стопа од 0,6%, док остатак, изнад прага од 25 милиона динара, подлеже пореској стопи од 1%.

Конечно, у случају да је укупна вредност непокретности пореског обвезника већа од 50 милиона динара, опорезивање се врши на следећи начин:

- пореска стопа од 0,4% на део вредности непокретности до 10 милиона динара;
- пореска стопа од 0,6% на део вредности непокретности између 10 и 25 милиона динара;
- пореска стопа од 1% на вредност непокретности између 25 и 50 милиона динара, и
- пореска стопа од 2% на вредност непокретности изнад 50 милиона динара.

Порески обвезници имају право на умањење пореске обавезе за непокретност на којој им је регистровано пребивалиште по основу пореског кредита у износу од 50% дугованог пореза, али не више од 20.000 динара годишње.⁷

Опорезивање имовине у Србији подлеже опорезивању својине на непокретностима, без узимања у обзир трошкова насталих стицањем те непокретности. Описани систем опорезивања имовине садржи индиректну родну пристрасност, јер дискриминише оне који су своје некретнине купили, посебно оне који су такву куповину финансирани путем банкарских кредита.

Такође, за потребе утврђивања пореске обавезе закон не узима у обзир елементе као што је број издржаваних лица која живе у домаћинству, па је дискриминаторски према породицама са децом, а посебно самохраним родитељима. Ако се узме у обзир да жене мање поседују некретнине у Србији у односу на мушкарце, поред проблема првенства датог синовима у наслеђивању непокретности, очигледно је да садашњи систем опорезивања својине дискриминише оне који а) финансирају куповину некретнина путем банкарских кредита и б) који имају већа домаћинства (тј. децу). Иако ниједан од ових примера не представља директно дискриминацију на основу пола, много је већа вероватноћа да ће негативно утицати на жене него на мушкарце. Поред тога, постојећи систем опорезивања погодује појединачним пореским обвезницима који своје некретнине изнајмљују другим физичким лицима. У наставку ћемо детаљно разрадiti ове закључке.

³ Остала имовинска права на непокретностима такође доводе до постојања обавезе пореза на имовину, али то није релевантно за нашу анализу.

⁴ Члан 2 Закона о порезима на имовину (у даљем тексту: ЗПИ).

⁵ Чл. 5 – 6 б ЗПИ-а.

⁶ Члан 11 ЗПИ-а.

⁷ Члан 13 ЗПИ-а. Другим речима, 50% пореског дуга износи више од 20.000 динара, а максимални износ пореског кредита је ограничен на 20.000 динара.

| Дискриминација кућаца имовине

Прва приметна дискриминација у постојећем систему опорезивања имовине у Србији односи се на оне који су своју непокретност купили; посебно на оне који су такву куповину финансирани путем банкарских кредита. Статистика коју је објавио Републички геодетски завод показује да се велика већина некретнина у Србији купује за готовину. На пример, у првом кварталу 2024. године само 7% свих куповина некретнина у Србији финансирано је путем банкарских кредита, док у случају куповине станова ова вредност износи 18%.⁸

Наиме, ЗПИ не прави разлику између пореских обвезника у погледу трошкова које су имали у сврху стицања имовине. На пример, иста обавеза пореза на имовину биће наметнута пореском обвезнику који је наследио имовину и пореском обвезнику који ју је купио. Ако се узме у обзир да је у Србији наслеђе суштински ослобођено опорезивања⁹, порески обвезник који је купио некретнину је у очигледном неповољном положају. Пореским обвезницима који су морали да узму кредит у банци да би финансирани стицање непокретности није дозвољено да за потребе утврђи-

вања обавезе пореза на имовину узимају у обзир плаћене камате на кредит.

Дакле, постојећи систем опорезивања имовине у Србији ставља у далеко бољи положај оне обвезнике који већ поседују некретнину или капитал неопходан за њено стицање. Другим речима, дискриминише оне мање добростојеће, односно оне који морају да отплаћују дугорочне дугове да би постали власници некретнине.

| Дискриминација њорођица са децом у самохраних родитеља

Такође, постојећи систем пореза на имовину је дискриминаторски према породицама са децом, а посебно према самохраним родитељима. Да бисмо поткрепили ову тврдњу, можемо се вратити на једноставан пример.

Претпоставимо да је стан у власништву једне особе која нема издржавана лица и живи сама. Претпоставимо сада да је идентичан стан (идентичан у свим аспектима) у власништву брачног пара са двоје деце. Обавеза пореза на имовину за ова два стана биће идентична иако околности њихових власника нису исте.

⁸ Више информација доступно је на: <https://www.rgz.gov.rs/vesti/izvestaj-prg-a-pokazuje-da-se-nastavlja-trend-stabilizacije-na-trzistu-nepokretnosti-u-prvom-kvartalu>

⁹ Наслеђивање у првом наследном реду је потпуно ослобођено опорезивања.

Оно што би додатно указало на инхерентну неједнакост постојећег српског система опорезивања имовине јесте да се у пример уведе премиса да је порески обвезник наследио свој стан, док је породица морала да узме кредит код банке за куповину стана, јер то неће утицати на обрачун обавезе пореза на имовину.

Родна неравноправност у власнишћу над некретностима

Доступни подаци о родној неравноправности у погледу власништва над некретностима дају чврсту основу за закључак да је постојећи систем опорезивања имовине у Србији дискриминаторски према женама, јер показује уочљиву диспропорцију између процента жена у укупној популацији и њиховог процента у слојевима власника некретнина.¹⁰

Према статистици Републичког геодетског завода, само 25,59% свих некретнина у Србији је у власништву жена. Међутим, међу њима, само 25,55% има власништво над некретношћу која је намењена за становање, док преостали удео чине парцеле и појединачни делови објекта. Жене

су сувласнице у случају 12,77% свих непокретности у Србији, док је заједничка својина (тј. заједничка својина на стану оба супружника) уписана за свега 0,29%.¹¹

Већ смо показали да постојећи систем опорезивања имовине у Србији фаворизује оне који већ поседују непокретности или имају капитал да их купе, а оне који тек треба да је стекну ставља у неповољан положај. Како жене чине већину оних које постојећи систем опорезивања имовине у Србији ставља у неповољнији положај, можемо поткрепити тврдњу да он садржи родну пристрасност.

Самохрана родитељска и родна дискриминација

Штавише, у случају самохраних родитеља аргумент родне дискриминације постаје још очигледнији. Наиме, жене су главе једнородитељских домаћинстава у невероватних 78,4% случајева.¹² Како постојећи систем опорезивања имовине у Србији фаворизује самачка домаћинства (домаћинства са само једним станаром), док су једнородитељска домаћинства у економски неповољ-

нијем положају од оних у којима су присутна оба родитеља¹³, чињеница да су жене одговорне за 4 од 5 самачких домаћинстава илуструје инхерентну родну пристрасност пореског система.

Нерегулисано ипжжишће закупа и ујаја иореза

Конечно, треба имати у виду да су у Србији ситуације у којима појединци (тј. они који нису регистровани као предузетници) изнајмљују станове другим лицима крајње нерегулисани и по праву штетне по интересе закупца. Прилив Руса и Украјинаца¹⁴ у српске велике урбане центре због рата у Украјини довео је до експлозије закупних станова, што даје јасну потврду ове тврдње. Улазак на тржиште клијената који могу да приуште много веће закупнине довео је до исељења многих постојећих купаца преко ноћи, упркос постојању механизма правне заштите и забрани таквог третмана. Изнајмљивање станова између физичких лица у Србији је у великој већини неформално (што негативно утиче на могућност станара да тражи судску заштиту својих права), а примарни разлог за ову неформалност је жеља

закупаца да избегну порезе на приход од закупа који у овој ситуацији остаје непријављен у готово више од 90% случајева. Због великог броја рентијера и релативно ниских износа непријављених прихода и неплаћених пореза у сваком појединачном случају који би морао бити ревидиран¹⁵, Пореска управа Србије није у могућности да ефикасно реши описану врсту утаје пореза.¹⁶ Међутим, видимо да уз скромне стопе опорезивања имовине и лакоћу са којом могу да избегну опорезивање прихода од издавања некретнина, постојећи систем опорезивања имовине додатно користи онима који већ поседују некретнине (од којих су већина мушкарци) и у неповољан положај ставља оне који су у позицији да узимају у закуп непокретности.

10 Видети: Бабовић, Марија, 2010, стр. 179;

11 *Родна анализа са предлогом индикатора*, Републички геодетски завод, Београд, 2020, стр. 6–10.

12 *Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинстава и станова 2022.* <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/3104030104>

13 Видети: *Индекс родне равноправности за Србију, 2018.* http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wpcontent/uploads/2018/12/Indeks_rodne_ravnopravnosti_u_Republici_Srbiji_2018_eng.pdf.

14 Српски медији помињу цифре од око пола милиона Руса и Украјинаца који су се доселили у Србију након почетка рата 2022. године. Многи од њих су били само у транзиту и отишли су из земље на неку другу дестинацију. Стога је тешко пронаћи тачну статистику њиховог броја који се тренутно налази у земљи. Међутим, постоје неке назнаке како је њихово присуство расло од рата. На пример, пре 2022. године у Србији је било 296 регистрованих предузетника са држављанством Руске Федерације. У 2024. цифра је износила 9.317. Број српских компанија у власништву грађана Руске Федерације се више него удвостручио, са 721 на 1.764 (подаци Агенције за привредне регистре Србије које преноси Блумберг, доступни на <https://rs.bloombergadria.com/biznis/kompanije/60551/rusi-u-srbiji-uz-it-biznis-drze-i-restorane-i-salone/news/>).

15 Већина лица која издају некретнине имају једну или две некретнине које изнајмљују.

16 По неким проценама укупан износ избегнутог пореза на приход од закупа износи цца. 50 милиона евра годишње.

Предложене мере за решавање родних предрасуда у опорезивању имовине

У циљу отклањања утврђене родне пристрасности постојећег система опорезивања имовине у Србији, предлагемо да се у њему изврше измене описане у наставку.

1. Прилагођавање пореских преференција за домаћинства са децом

Систем би требало да престане да буде преференцијални према самачким домаћинствима и да буде осетљивији на она са децом. Са тим у вези саветујемо да се тренутно обезбеђени порески кредит замени пореским ослобођењем за број m^2 по члану домаћинства чије је пребивалиште пријављено на адреси предметне некретнине. Повезивање висине пореске обавезе са величином расположивог стамбеног простора по члану домаћинства пореског обвезника у овом тренут-

ку је присутно у српском законодавству на нивоу пореских олакшица на ПДВ и промета непокретности за куповину првог стана.

Да бисмо илустровали како би ово изузеће могло да функционише, дајемо једноставан пример: претпоставимо да је стан од $80 m^2$ у власништву и да у њему станује једно лице које нема издржавана лица. Ово лице би могло да има користи од нпр. ослобођења од $20 m^2$ по члану домаћинства и плаћало би порез на имовину по основици која је једнака прилагођеној тржишној вредности $60 m^2$ његовог/њеног стана. Међутим, ако би породица са двоје деце живела у истом стану, не би морала да плаћа порез на имовину, јер би уживала четвороструко ослобађање од $20 m^2$ по члану домаћинства.

Како у случају самохраних родитеља жене чине огромну већину, а ако се узме у обзир прилично трагично стање ствари које имамо у Србији у погледу дисциплине у плаћању алиментације, предложили бисмо да се у случају једнородитељских домаћинстава родитељу одговорном за децу омогући двоструко изузеће како би се они поставили у једнак положај као породице са два родитеља.

Новођење износа ослобођења искључиво у m^2 би, међутим, направило дискриминацију између оних чланова српског друштва који живе у општинама где су цене некретнина високе и оних у којима је цена релативно ниска.¹⁷ Да би се избегао овај проблем, изузеће би се могло обезбедити на $20 m^2$ по члану домаћинства или приближно 50.000 евра по члану домаћинства ако је вредност $20 m^2$ предметне непокретности већа од 50.000 евра.

2. Повећање пореза на непримарна пребивалишта

У циљу решавања пада прихода од пореза на имовину који би настао увођењем мера под 1), предлагемо значајно повећање пореског оптерећења на непокретностима у којима порески обвезник нема пребивалиште. У суштини, пореско оптерећење би се пребацило на богатији део друштва – оне који поседују више од једне некретнине. Логика оваквог корака постаје очигледнија само ако се узме у обзир претходно описана чињеница да велика већина (скоро сви) оних појединаца који поседују додатне некретности и који приходе остварују издавањем у закуп другим лицима, успешно избегавају плаћање

пореза на приход од закупа. Ако узмемо у обзир објективне препреке Пореске управе Србије да икада наплати порез на такве приходе, логично је да би се исти ефекат могао постићи и једноставним повећањем пореза на имовину. Наиме, због чињенице да у Србији већина физичких лица изнајмљује некретнине од других физичких лица, која заузврат обично поседују мали број станова доступних за изнајмљивање, Пореској управи Србије би био потребан веома велики број пореских инспектора (далеко више од броја тренутно запослених) да ревидира огроман број одвојених случајева који појединачно имају прилично мали фискални значај.

3. Проширивање дефиниције „домаћинства“

Треба посветити дужну пажњу обезбеђивању широког разумевања појма „домаћинство“, јер искуство показује да српски законодавац, као и Министарство финансија Србије, имају јаку тенденцију да његово значење ограниче само на хетеросексуалне парове у формалном браку. Ова особина српског пореског окружења биће детаљно размотрена у Одељку 6 овог извештаја.

¹⁷ За пореског обвезника на општини Врачар у Београду ослобађање од $20 m^2$ резултира са око 60.000 евра смањења његове основице за порез на имовину, док би у некој мање имућној општини у Србији исто ослобођење од $20 m^2$ могло да има вишеструко мању вредност због разлика у ценама некретнина.

4. Порез на доходак физичких лица – родни аспекти и предложене радње

Цедуларни систем опорезивања дохода грађана у Србији

Систем опорезивања дохотка грађана у Србији је цедуларни, што значи да уместо једног свеобухватног пореза на доходак грађана у Србији имамо више цедуларних пореза који су посебно усмерени на одређене врсте прихода. На пример, приход из радног односа подлеже порезу на зараде, регистровани предузетници подлежу порезу на приходе од самосталне пословне делатности, дивиденде и камате порезу на приход од капитала, капитални добитак порезу на капиталну добит итд. Само у случају да порески обвезник оствари укупан годишњи приход изнад прописаног прага, он подлеже додатном свеобухватном годишњем порезу на доходак грађана.

Режим пореза на зараде у Србији (који се примењује на опорезивање дохотка из радног односа) обезбеђује свим запосленима месечни лични одбитак у износу од 25.000 динара. Другим речима, такав одбитак уживају сви запослени без обзира на личне прилике, брачни статус, број издржаваних лица, итд.

Поред жеље да се послодавцима смање трошкови рада и да се обезбеди неопорезиви минимум

за бар део друштва који је запослен (два главна покретача за увођење олакшице за порез на зараде 2006. године¹⁸), разлог за тако широку одредбу овог личног одбитка је ниска цена његовог администрирања. Изнијансиранији лични одбитак (нпр. који се нуди само оним запосленима који имају издржавана лица) захтевао би више трошкова како би се сви прописи испоштовали.

Уједињавање опорезивања личних прихода жена и мушкараца са издржаваним лицима

Постојећи систем опорезивања дохотка физичких лица не узима у обзир број издржаваних лица које порески обвезник има, што иако је у принципу неправедно без обзира на пол пореског обвезника, далеко неповољније утиче на жене, посебно оне које су самохране родитељи (где су већина самохраних родитеља жене) и који су мање економске снаге.

Изазови са којима се суочавају жене слободњаци према актуелном пореском законодавству

Једну категорију пореских обвезника међу којима

су жене већина, која се налази у посебно тешком положају, чине они појединци који остварују приходе од самосталног пружања услуга или трговине, али чија су примања толико ниска да не могу да плате чак ни паушални порез на приходе од самосталне делатности. Такви појединци се често називају слободњацима. Док су измене закона створиле разумније окружење за оне слободњаке који своје приходе остварују из иностранства, за већину њих који се у свом пословању ослањају на српско тржиште и даље је на снази исти архаични, веома оптерећујући и неправедан режим.

Што се тиче активности слободњака које се обављају преко интернета, иако је Србија задржала значајну позицију као један од најистакнутијих европских и глобалних играча у области рада на међународним онлајн платформама, дигитална трансформација рада пати од истих родних неједнакости и родног јазу у приходима као традиционални модалитети рада. У просеку, жене чине око једне трећине укупне популације онлајн радника¹⁹, и додатно зарађују мање од мушкараца, и доминирају у секторима који су традиционално мање плаћени (писање и превожње)²⁰.

18 Видети: члан 5 Закона о изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана.

19 Анђелковић, Бранка, Јакоби, Тања, Радоњић, Љубивоје, *Exploring Viable Solutions for Freelancer Worker Rights Beyond the Tax Regime*, 2023.

20 Анђелковић, Бранка, Шапић, Јелена, Сточајић, Милица, *Гиг економија у Србији: ко су дигитални радници и раднице из Србије и зашто раде на глобалним платформама?*, 2019.

Предложене радње за решавање родне пристрасности у порезу на доходак грађана

Док се систем опорезивања дохотка физичких лица у Србији суштински не реформише, ипак се могу предузети одређени кораци на побољшању очигледних нелогичних резултата који доводе до неједнакости.

1. Изнијансирана примена личног одбитка од плате

Предлаже се нијансиранија примена личног одбитка од плате у којем би он био повезан са запосленим који има издржавана лица, са вишим износом који се даје самохраним родитељима. Оба елемента би запослени лако могао документовати послодавцу који је одговоран за обрачун и плаћање пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање у име запосленог. Ограничавање обима запослених који могу да имају користи од личног одбитка само на оне који имају издржавана лица омогућило би повећање износа одбитка (исти износ накнаде би се поделио на мањи број пореских обвезника). Тако би се лични одбитак пореза на зараде могао трансформисати из чисто популистичког средства за смањење ефективног фискалног оптерећења на приходе од запослења (тачније, трошкове рада за послодавца) у истинску социјалну меру.

2. Избегавање дискриминације младих запослених

Потенцијална дискриминација младих (који ће у каснијој фази живота имати издржавана лица) може се избећи враћањем пореских олакшица за њихово запошљавање налик оној из члана 21з Закона о порезу на доходак физичких лица према којој је одобрено ослобађање од пореза на зараду од 70% за новозапослене који раније нису били запослени, нити су пријављени као незапослени (тј. млади), под условом да је почетна бруто зарада новозапослених изнад постављеног прага од 76.500 динара месечно.

3. Изазови за слободњаке са ниским примањима

У суштини, постојеће српско пореско законодавство прави разлику између слободњака на основу тога одакле долазе до прихода. Ако њихов приход долази из иностранства, добијају прилично нијансиран и разуман порески третман²¹. Ако су, међутим, приходи домаћег порекла, њихов третман је и даље вођен истим решењима која су довела до протеста слободњака 2020. Оваква дискриминација је узрокована чињеницом да су протесте 2020. водили слободњаци који су остваривали приходе из иностранства и да су њихове притужбе биле у примарном фокусу, али и због широких могућности избегавања опорезивања у случају прихода из домаћег извора (где се, за разлику од плаћања из иностранства, за пореске сврхе још увек широко користе готовинска плаћања која се не могу пратити).

Да бисмо ово боље илустровали, навешћемо два једноставна примера.

Уколико жена остварује приход као слободњак од српске компаније или предузетника, тај приход се опорезује по ефективној пореској стопи од 16% без обзира на висину прихода.

Међутим, ако жена остварује приход као слободњак из иностранства или од других локалних појединаца (иако се такав приход пријављује у само малом броју случајева), њено пореско оптерећење ће варирати у зависности од износа оствареног прихода и може чак бити 0 ако је износ прихода мали (нпр. око 800 ЕУР у одређеном кварталу).

Међутим, како такве забринутости не оправдавају разлику у пореском третману између потпуно упоредивих пореских обвезника, предлажемо да се на јединствен начин уреди опорезивање свих прихода по уговорима о делу мушкараца и жена који нису евидентирани као запослени.

21 Видети: члан 12б Закона о порезу на доходак грађана.

Родна неједнакост у социјалној заштити предузетница

Главна питања родне неједнакости и директне дискриминације жена налазе се у области социјалне заштите која се додељује женама предузетницама. Другим речима, није опорезивање примарни узрок родне неравноправности, већ права која су предвиђена системом законских прописа о обавезном социјалном осигурању предузетницама у случају трудноће и породилског одсуства.

Упркос чињеници да се ова анализа фокусира на пореску политику, овде можемо дати два кључна предлога за решавање неједнакости предузетница у српском систему закона о обавезном социјалном осигурању.

| Усклађивање њрава и надокнада са зајосленим женама

Прво, права и надокнаде за предузетнице треба да буду усклађени са истим правима која су загарантована запосленим женама у погледу трудноће и породилског одсуства. У наставку ћемо дати неке од најзначајнијих примера начина на које су предузетнице дискриминисане.

а) Смањење накнаде за континуиране пословне активности

По садашњем законодавству Србије оне предузетнице које не престану у потпуности са својим пословањем, односно које не одјаве обављање делатности, немају право на пуну накнаду прихода током трудноће и породилског одсуства²². Другим речима, ако жена

предузетница у трудноћи или породилском одсуству настави свој посао нпр. преко именованог заступника, она губи 50% своје накнаде, а има право само на преосталих 50%.

Илустрација у наставку нам може помоћи да видимо страшне последице таквог решења.

Претпоставимо да жена има фризерски салон у граду у Србији. За њу ради још један запослени и заједно су развили круг клијената. Наша предузетница остаје у другом стању и у одређеном тренутку, уместо да затвори свој салон, поставља свог запосленог за свог представника и наставља са послом упркос томе што је остала код куће. Да је затворила салон, морала би да отпусти свог запосленог, а клијенти би нашли алтернативне пружаоце услуга, што би је приморало да у суштини почне изнова када се врати са породилског одсуства. Али, њена одлука да настави пословање према постојећем српском закону коштала ју је 50% њене накнаде, упркос чињеници да она сама не пружа услуге својим клијентима.

б) Усклађивање права и накнада са запосленим женама

Накнада коју предузетнице добијају за време породилског одсуства и одсуства за негу детета не укључује накнаду за обавезне доприносе за социјално осигурање, док код жена које су запослене и налазе се на идентичним врстама одсуства ове доприносе сноси држава²³. Другим речима, висина накнаде предузетницама је знат-

но нижа од износа накнаде коју уживају запослене жене, упркос чињеници да су одсуства која добијају идентична.

в) Недостатак гарантоване минималне накнаде

Када је у питању обрачун висине накнаде за породилско одсуство, предузетнице немају право на гарантовани минимални износ, за разлику од запослених жена чија накнада не може бити нижа од минималне зараде²⁴. То доводи до тога да неке предузетнице имају увредљиво ниске износе накнаде (понекад и до 5.000 динара месечно).

| Укључивање слободњака у социјално осигурање

Жене које нису регистроване као предузетнице, а које примарни извор прихода остварују пружањем услуга клијентима (тј. слободњаци) немају право на бенефиције трудничког и породилског одсуства; тачније, ове делатности за остваривање прихода се не узимају у обзир за потребе утврђивања накнаде за трудничко и породилско одсуство. Имајући у виду да оваква ситуација ове жене доводи у тежак положај и представља дискриминацију, у том погледу треба их укључити у систем социјалне заштите.

22 Видети: члан 85 Закона о здравственом осигурању.

23 Видети: члан 656 Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање.

24 Видети: чл. 18. и 19. Закона о финансијској помоћи породици са децом.

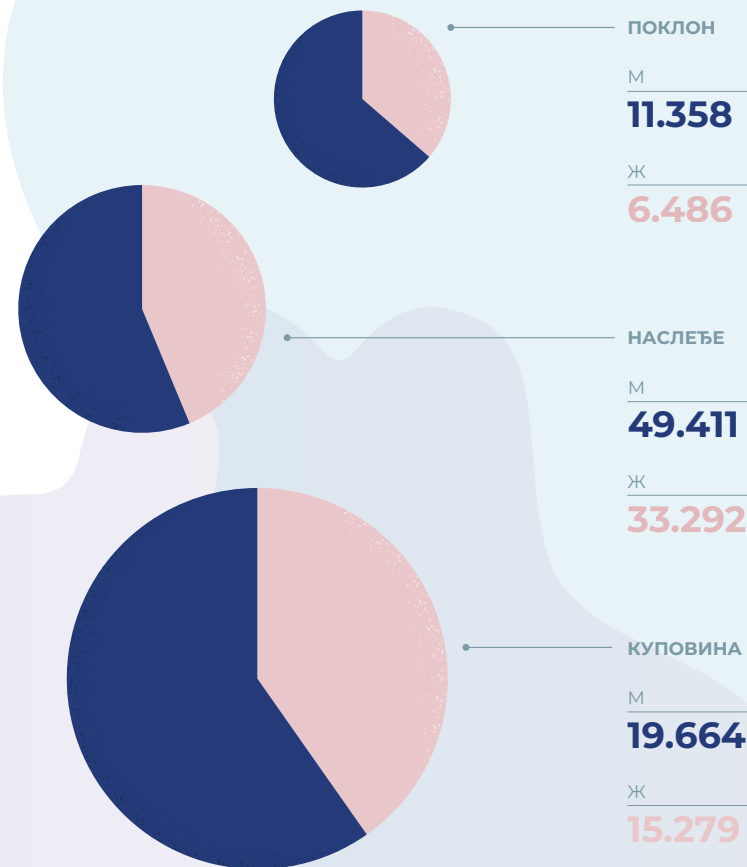
5. Решавање културних преференција путем пореза на поклоне и наследство

| Родна њрисѝрасносѝ у ѝракси наслеђивања

У Србији је опорезивање поклоне и наслеђа регулисано једним свеобухватним порезом, а то је порез на поклон и наследство. Овај порез циља на пренос имовине на основу поклоне или *mortis causa*, између преминулог и његових/њених наследника. Порески обвезник је прималац поклоне или наследник, док релевантно законодавство предвиђа веома широк скуп изузећа (нпр. без опорезивања у првом реду наслеђивања), што значајно ограничава релевантност овог фискалног облика за буџет.

Што се тиче опорезивања наслеђа и поклоне, у Србији се често помиње давање предности мушким потомцима у односу на женске. Наиме, у Србији није реткост да женски потомци једнострано одбију свој део наследства у корист мушких потомака. Једноставно речено, од сестара се очекује да се одрекну својих потраживања над земљом коју је оставио преминули родитељ у корист своје браће. О таквој пракси која је широко распрострањена, посебно у руралним срединама, сведочи још дубљи родни диспарат у погледу власништва над пољопривредним земљиштем у односу на градске некретности²⁵.

Статистички подаци Републичког геодетског завода дају нам јаку основу за поткрепљење наведеног. Наиме, ако погледамо правни основ својине на непокретностима, видимо значајну полну диспропорцију посебно у случају наслеђа и поклоне:

▲ Правни основ својине на непокретностима, извор: Републички геодетски завод

Некада се поменута пракса могла објаснити обичајима. Женско потомство се удавало и добијало мираз у виду покретних добара (новац, накит, кућни предмети). Земљиште је прелазило на мушке потомке који би радом на породичном имању учествовали у припреми мираза. Слично, у случају само мушких потомака, они у чије образовање би породица уложила одрекли би се својих права на земљу коју би добили они који нису образовани. Међутим, у савременим околностима у којима такви покретачи више не постоје (нпр. институција мираза), обичај да жене дају или буду принуђене да дају предност мушкарцима када је у питању наслеђивање непокретности и даље је присутан и доприноси родно заснованој економској неједнакости у српском друштву.

Појенцијална улога и реба опорезивања за борбу против родних диспаритета

Већ неко време примећује се да се опорезивање наслеђа и поклона може користити као средство за сузбијање ове појаве. Осмишљавањем политике пореза на наследство која подстиче праведнију расподелу богатства међу половима, порески систем може играти улогу у промовисању родне

равноправности. Једноставно речено, у случају несразмерне расподеле имовине током живота родитеља (тј. расподеле путем поклона) или одрицања сестара од наследства у корист браће, веће стопе пореза на наслеђе и поклоне би могле да се искористе како би таква пракса била далеко мање економски одржива.

Међутим, треба напоменути да су у Србији опште стопе пореза на наследство и поклон веома ниске (1,5% и 2,5%, респективно)²⁶, док је у случају преноса у првом наследном реду предвиђено потпуно изузеће²⁷.

Стога, да би порез на поклон и наследство постао моћно средство за борбу против економских и друштвених неједнакости у српском друштву, било би императив спровести темељну реформу овог пореског облика и ускладити га са доминантним приступима који су данас присутни у Европи (како је приказано у наставку, то укључује знатно веће пореске стопе, укидање пореског ослобођења у првој линији сукцесије и темељну реформу правила која регулишу прекогранично опорезивање наслеђа и поклона)²⁸.

26 Члан 19 ЗПИ-а.

27 Члан 21 ЗПИ-а.

28 Видети: Ранђеловић Саша, Костић Светислав, 2021.

6. Порез на додату вредност (ПДВ) – родни аспекти и предложене акције

ПДВ је главни индиректни порез заснован на потрошњи у Србији. Наплаћује се на готово све испоруке добара и услуга у земљи, као и на већину увоза. Општа стопа ПДВ-а износи 20%, док је стопа од 10% предвиђена за ограничен обим друштвено осетљивих добара и услуга.

Родни аспекти ПДВ-а и потрошње наглашавају како индиректно опорезивање, попут ПДВ-а, може несразмерно утицати на жене услед разлика у обрацима потрошње између жена и мушкараца, где жене троше већи део свог прихода на добра и услуге (нпр. храна, здравствена заштита, ствари за негу деце и домаћинство). Поред тога, утицај ПДВ-а на жене и мушкарце варира због различитих нивоа прихода и економских улога жена. Ово је од посебног интереса за Србију, где је родно заснован платни јаз чак 8,8% и где жене у просеку примају 17% ниже пензије од мушкараца²⁹.

Што се тиче најрелевантније врсте индиректног опорезивања, односно ПДВ-а, у Србији се јављају иницијативе за увођење одређених пореских мера према полу, као што је ослобађање од ПДВ-а за производе за менструалну хигијену, иако о томе није било свеобухватне расправе, док постојећа упоредна искуства са оваквим мерама нису узета у обзир (више о таквим мерама биће наведено касније у тексту). Било би неопходно дати смернице за креаторе политике како би им се омогућило да избегну замке популистичке реторике и да изаберу ефикасније политике уместо пореских мера које могу бити скупље за спровођење у поређењу са погодностима које би донеле циљаним пореским обвезницима.

Наиме, примарна особина механизма ПДВ-а је да испоручилац добара и услуга ПДВ урачунава у укупну цену коју плаћа клијент.

За једноставан пример, претпоставимо да је цена која се наплаћује клијен-

тима за менструални производ 120 динара. По стопи ПДВ-а од 20% то би значило да је цена производа без ПДВ-а 100 динара, уз додатних 20 динара ПДВ-а који се додају како би цена коју плаћа потрошач износила 120 динара. За крајње потрошаче ова информација је од ограниченог значаја, јер су у обавези да испоручиоцу плате укупну цену и не могу ништа да ураде са наплаћеним ПДВ-ом (за разлику од регистрованих обвезника ПДВ-а). Ако би српски законодавац једноставно ослободио менструалне производе од ПДВ-а, то би добављачима дало два избора:

а) они би могли да продају производ по цени од 100 динара клијентима, при чему бисмо имали жељени ефекат снижавања његове крајње цене за потрошаче, или

б) могли би да задрже исту цену или да смање цену за мање од 20 динара, чиме би значајно повећали своју профитабилност.

Исти избор би се појавио и у случају да законодавци не ослободе менструалне производе од ПДВ-а, већ их подвргну нижој стопи ПДВ-а (нпр. уместо 20%, примењива стопа ПДВ-а била би 10%).

Није изненађујуће да многи трговци нису у стању да се одупру очигледном искушењу већег профита који је обезбедио законодавац, због чега су идентичне или сличне мере примењене у другим јурисдикцијама имале веома ограничен, ако икакав успех.

Једноставно, потрошачи су се већ навикли на цену производа на полицама продавница. У цену је урачунат ПДВ. Ако би законодавци ослободили производ од ПДВ-а, трговац може једноставно да задржи исту цену, ону коју су потрошачи већ плаћали, а разлику убади себи у џеп. Другим речима, увође-

ње изузећа од ПДВ-а не подразумева обавезу снижавања крајње цене производа потрошача – оно само отвара могућност да се то догоди. Добављачи могу да буду стимулирани на снижавање цене услед притиска јавног мњења, али искуство показује да пажња јавности често може да се скрене на друге правце омогућавајући постепени раст цена.

Такво искушење се може ублажити прилично сложеним механизмима рефундирања који често чине читаву идеју економски неодрживом. Механизми повраћаја захтевају од пореских обвезника да пруже информације релевантне за повраћај, док администрација мора да преусмери значајна средства на такав задатак, ресурсе који се могу далеко ефикасније користити у другим областима. Понекад трошак имплементације механизма рефундирања може да буде исти, па чак и већи од износа за рефундирање.

Поуке из прејходних ослобађања од ПДВ-а

Србија је имала прилично слично искуство са покушајем ослобађања производа за негу беба од ПДВ-а. Међутим, како би се спречило да добављачи профитирају од те мере и да је не пренесу на потрошаче, мера је спроведена на начин да Пореска управа Србије на захтев пореског обвезника рефундира ПДВ урачунат у цену робе за бебе. Сама процедура повраћаја је на крају коштала више од целокупног износа враћеног ПДВ-а и изазвала је разумљиве жалбе да је новац потрошен на процедуру рефундације могао боље да се

искористи за помоћ породицама са новорођенчадима.

Алтернативни приступи производима за менструалну хигијену

У погледу такозваног менструалног сиромаштва и менструалне хигијене, предлагемо алтернативно решење. Наиме, како је менструација биолошка датост женског пола, менструална хигијена се мора посматрати као елементарно људско право које се мора остварити на рачун друштва. Другим речима, производи за менструалну хигијену морају бити доступни свим женама бесплатно, јер се уживање елементарног људског права не може повезати са могућношћу да се то економски приушти. Такав приступ се налази у новијим законима попут оног који је Шкотска усвојила 2022. године³⁰.

Дискриминаџорни аспекти закона о ПДВ-у

Интересантан и прилично дискриминаџорни аспект српског законодавства о ПДВ-у налази се у одредби која регулише право на повраћај новца лицима која купују први стан, при чему имају право на повраћај ПДВ-а уплаћеног на 40 m² купљеног стана и додатних 15 m² за сваког члана свог домаћинства који од 1. јула 2006. године није имао власништво над непокретношћу³¹. Међутим, у сврху дефинисања шта чини домаћинство, закон обухвата само формалне хетеросексуалне брачне односе и искључује чак и хетеросексуална

партнерства из обичајног права³². Разлог за овако ограничену дефиницију појма домаћинство лежи у чињеници да се само формални хетеросексуални брачни односи могу доказати на основу званично издате исправе, док постојање других облика партнерства који се по уставу требају третирати равноправно као формални хетеросексуални брак, мора се утврдити на основу анализе чињеница и околности. Стога се српски законодавац, иако је имао на уму могућност за утају пореза и увиђајући да би мање дискриминаџорски приступ захтевао додатне административне напоре за Пореску управу Србије, определио за постојеће одредбе ЗПД-а и Закона о ПДВ-у.

Са друге стране, мишљења смо да се административни проблеми не могу прихватити као оправдање за евидентну дискриминацију особа које су одлучиле да не озваниче своју дугогодишњу везу, или чија је дугогодишња веза са особом истог пола.

30 Више информација доступно на: <https://www.gov.scot/policies/poverty-and-social-justice/access-to-free-period-products/>.

31 Видети: члан 56а став 4 Закона о ПДВ-у. Одговарајућа одредба у погледу пореза на промет имовине може се наћи у члану 31а ЗПИ-а.

32 Видети: члан 56а став 6 Закона о ПДВ-у и члан 31а став 3 ЗПП-а.

Борба против ружичастог пореза кроз модерну технологију и индиректно опорезивање

Савремена технологија нуди алате за решавање питања такозваног ружичастог пореза. Истраживања показују да су потрошачки производи који су циљани и рекламирани женама често скупљи од упоредивих производа који се продају мушкарцима. Овај диспаритет, посебно очигледан у производима за личну негу, назива се ружичастим порезом.

Земље са системом ПДВ-а, као што је Србија, не могу имати директне користи од америчког искуства у борби против ружичастог пореза због специфичности система индиректног опорезивања у САД. Наиме, за разлику од система ПДВ-а, у америчком порезу на промет порез се додаје на коначну цену робе на продајном месту. Другим речима, потрошачу се нуди цена без пореза на промет, а затим му се наплаћује додатни износ приликом куповине одговарајућег добра. У систему ПДВ-а, ПДВ је већ укључен у коначну цену. Због ове значајне разлике увођење пореског ослобођења за нпр. производе за женску хигијену у САД има много више смисла него у Европи, пошто би трговац могао да тражи корист од таквог изузећа само подизањем своје коначне цене робе коју продаје. Међутим, ако би прикупљени подаци показали постојање ружичастог пореза, било би могуће увести опорезивање које би циљало на вишак прихода који се остварује по основу ружичастог пореза. Овакве мере у упоредном законодавству у овом тренутку нису присутне, али је релевантно уочити постојање могућности да се о њима размишља. Применом пореских политика које кажњавају или елиминишу диспаритет цена између родно циљаних производа Србија може да ради на смањењу овог облика родно засноване економске неједнакости.

Предложене мере за решавање родне пристрасности у ПДВ-у

1. Смернице за ефикасне родне мере ПДВ-а:

Обезбедити свеобухватне смернице за креаторе политика да процене родно повезане мере ПДВ-а на основу упоредних искустава и економске анализе, и избегавати мере које су скупе за спровођење и које пружају ограничене користи циљаним пореским обвезницима.

2. Бесплатна набавка производа за менструалну хигијену:

Спровести политике за бесплатно обезбеђивање производа за менструалну хигијену, признајући менструалну хигијену као основно људско право.

3. Инклузивна дефиниција домаћинства:

Проширити дефиницију „домаћинства“ у законима о ПДВ-у да би се укључила ванбрачна партнерства и истополне везе. Осигурати да се сви облици дугорочних партнерстава третирају једнако, без обзира на формалну документацију.

7. Родна димензија пореских питања од секундарног значаја

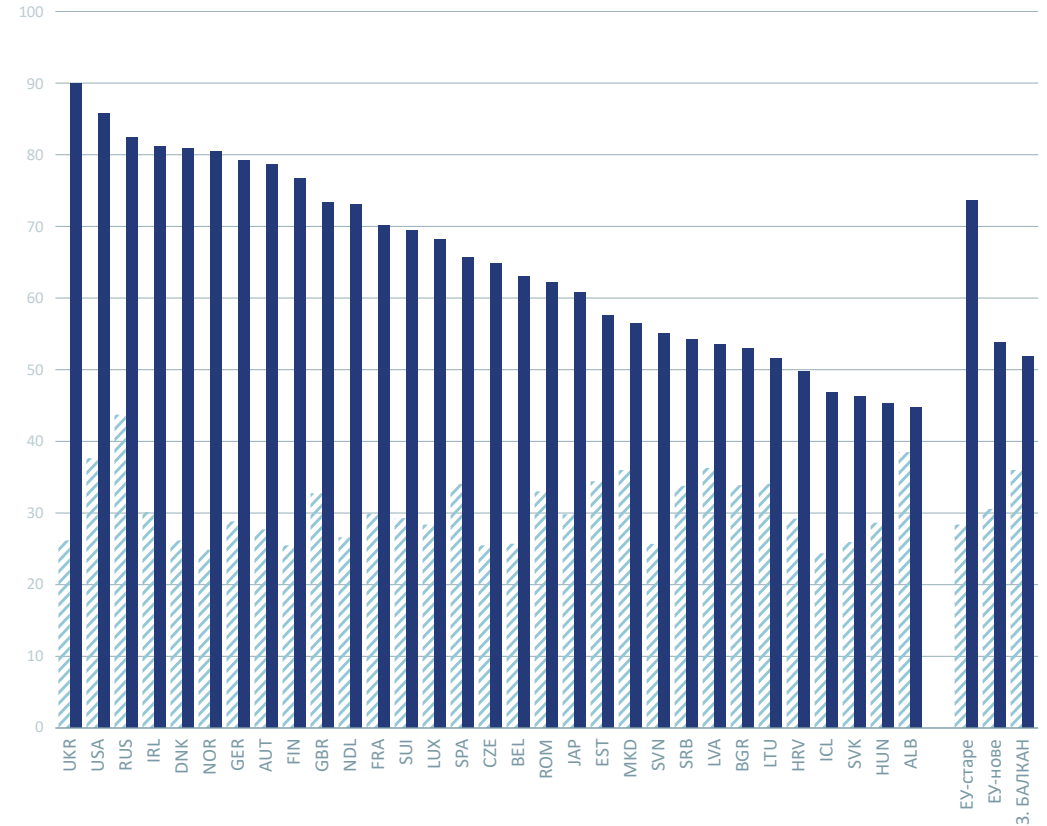
Као што је већ поменуто, пореско законодавство Србије не садржи примере директне родно засноване дискриминације. Већина примера неповољног третмана жена од стране пореског система наћи ће се у дејству његових одредби, обично на економски мање имућне делове друштва у којима жене чине већину.

У области директног опорезивања постоје три потенцијална питања која се могу даље истраживати, од којих се прве две тачке суштински односе на промену основних премиса пореске политике Србије.

Борба против неједнакости бојансвојмоћу пореза на нејо бојансвојмоћу и наследсвој

Увођење **пореза на нето богатство и агресивније опорезивање наслеђа** ради борбе против неједнакости у богатству је неопходно. Неједнакост у богатству је већа од неједнакости прихода о којој се много више расправља³³.

Жене су опет више дискриминисане јер је власништво над капиталом у Србији пре свега у мушким рукама. Поред тога, примарни порези за решавање ове врсте неједнакости, односно порез на имовину и порез на поклон и наследство веома су преференцијални за богате делове друштва. На пример, српски порез на наслеђе и поклон ослобађа већину трансфера, посебно у случају наслеђа (оних у првом реду наслеђивања), док су чак и код опорезивих случајева предвиђене стопе међу најнижим у свету.

Цини - доходак
Цини - имовина

▲ Илустрација 1. Цини индекс неједнакости прихода у односу на Цини индекс неједнакости богатства у 2018, извор: Светски економски форум

Највећи маргинални порези на наслеђе и поклоне

Ребаланс њореских оијеређења кроз ојорезивање кайијала и кайијалних добийака

Исти закључак се може донети и у погледу **опорезивања дохотка од капитала и капиталних добитака**, који су последње две деценије уживали повлашћени третман. На пример, приходи од дивиденди, камате и капитални добити које остваре појединци подлежу једнократном порезу од 15% и не улазе у опорезиву основуцу за потребе додатног годишњег пореза на доходак грађана³⁴. Имајући у виду власничку структуру капитала у Србији у којој доминирају мушкарци, агресивније опорезивање прихода од капитала и капиталних добитака довело би до уравнотеженије расподеле пореског оптерећења међу половима.

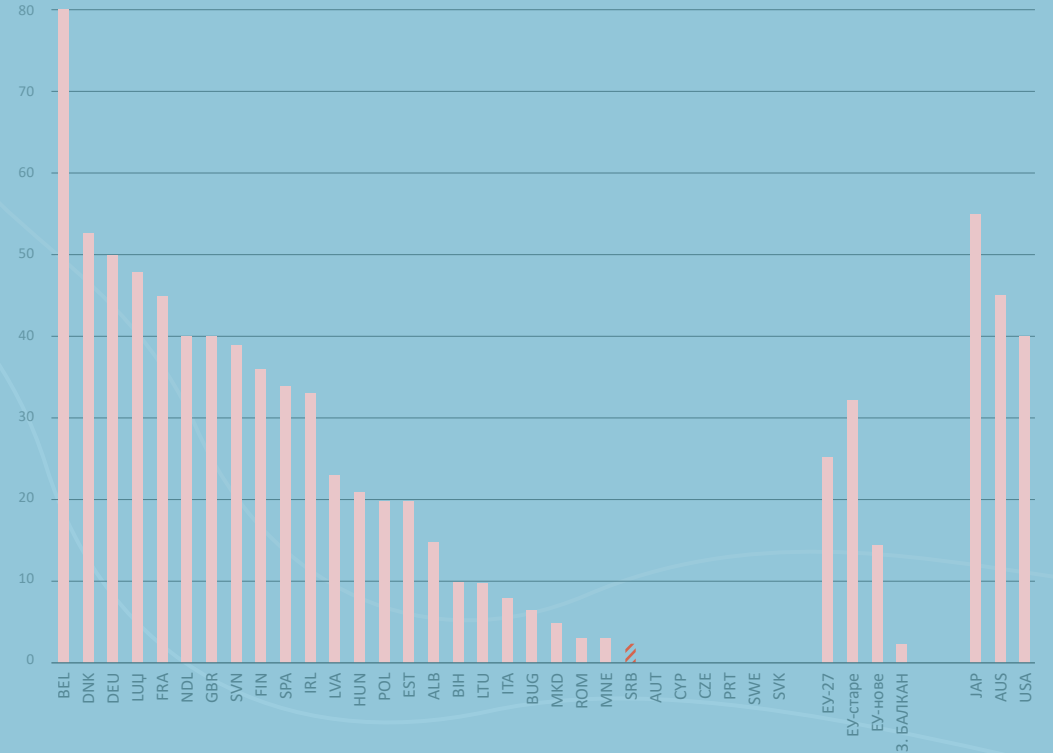
Решавање родној јаза у илајтама кроз ијорез на иприход иредугећа

Родни јаз у примањима или платама је просечна разлика између зараде мушкарца и жена који су у радном односу. Дефинише се као разлика између мушке и женске средње месечне зараде подељене са просечном месечном зарадом мушкарца за запослене са пуним радним време-

ном (ОЕЦД). Жене су генерално плаћене мање од мушкарца. Родни јаз у платама је проблем из перспективе јавне политике, јер смањује економски учинак и значи да је већа вероватноћа да ће жене зависити од социјалних давања, посебно у старости.

Према подацима из публикације „Жене и мушкарци“ Републичког завода за статистику за 2024. годину, родни јаз у платама у Републици Србији износи 8,8%, што значи да су жене мање плаћене за 8,8%. Међутим, ако се зараде посматрају према школској спреми или занимању, родни јаз у платама је знатно виши (до 23,8% за раднике у занатству и сродним занатима), најчешће у корист мушкарца³⁵.

Коришћење опорезивања за борбу против платног јаза између запослених жена и мушкарца може се, на пример, применити на компанију за коју се утврди да има такву праксу тако што би она била подложна вишим стопама пореза на добит предузећа. Савремена технологија би омогућила да се овакве мере уведу уз релативно ниске трошкове усклађивања, мада треба напоменути да до сада немамо примере на које бисмо се могли ослонити у упоредној пракси.

▲ Илустрација 2. Највеће граничне стопе пореза на наслеђе и поклон, извор: ЕИ (2016), Ранђеловић (2020)

34 Видети: члан 87. став 2. Закона о порезу на доходак грађана.

35 Жене и мушкарци у Србији, Републички завод за статистику, Београд, 2024 (доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20246004.pdf>).

8. Закључак

Да би адресирала родно засноване неједнакости, пореска политика Србије мора да се позабави економском неједнакошћу и евидентно је да је дубинска реформа опорезивања имовине и поклона и наследства, у комбинацији са агресивнијим ставом према опорезивању прихода од капитала, први суштински корак у овом правцу.

Технолошки напредак може и треба да се користи за осмишљавање мера које могу утицати на родну неједнакост. Опште је познато да је модерна технологија омогућила корпорацијама да прате и компилирају раније незамисливе скупове података. Стога би било могуће од њих тражити да прикупе и презентују податке који би указивали на постојање или непостојање понашања која могу довести до неједнакости полова, као што је разлика у платама између запослених мушкараца и жена или виша цена производа намењених женама од упоредивих производа намењених мушкарцима (ружичасти порез). Овакви подаци би омогућили изрицање пореских мера које би кажњавале неприхватљиве облике понашања пореских обвезника.

Решавање родних питања у индиректном опорезивању захтева пажљиво разматрање и свеобухватну дебату. Користећи пореску политику у борби против културних предрасуда у наслеђивању, пажљиво процењујући популистичке пореске предлоге и коришћењем савремене технологије за решавање питања ружичастих пореза, Србија може да направи значајне кораке ка родној равноправности у свом пореском систему. Пружање јасних смерница и препорука заснованих на доказима за креаторе политике биће од суштинског значаја за постизање ових циљева.

9. Литература

- Анђелковић, Бранка, Јакоби, Тања, Радоњић, Љубивоје, *Exploring Viable Solutions for Freelancer Worker Rights Beyond the Tax Regime*, 2023.
- Анђелковић, Бранка, Шапић, Јелена, Скочајић, Милица, *Гуї економија у Србији: ко су гуїијални радници и раднице из Србије и зашто раде на глобалним илајформама?*, Центар за истраживање јавних политика, 2019.
- Бабовић, Марија, *Родне економске неједнакости у комунариивној персијективи: Евројска Унија и Србија*, Социолошко удружење Србије и Црне Горе, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду и Секонс – Група за развојну иницијативу, Београд, 2010.
- *Жене и мушкарци у Рејублици Србији*, Републички завод за статистику, Београд 2024.
- Закон о акцизама, Службени гласник Републике Србије, бр. 22/01, 73/01, 80/02, 80/02, 43/03, 72/03, 43/04, 55/04, 135/04, 46/05, 101/05, 61/07, 5/09, 31/09, 101/10, 43/11, 101/11, 93/12, 119/12, 47/13, 68/14, 142/14, 55/15, 103/15, 108/16, 30/18, 153/20, 53/21, 75/23.
- Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање, Службени гласник Републике Србије, бр. 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14, 68/14, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 44/21, 118/21, 138/22, 92/23.
- Закон о здравственом осигурању, Службени гласник Републике Србије, бр. 25/19, 92/23.
- Закон о изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана, Службени гласник Републике Србије, бр. 62/2006.
- Закон о порезу на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије, бр. 25/01, 80/02, 80/02, 43/03, 84/04, 18/10, 101/11, 119/12, 47/13, 108/13, 68/14, 142/14, 91/15, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 118/21.
- Закон о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије, бр. 84/04, 86/04, 61/05, 61/07, 93/12, 108/13, 68/14, 142/14, 83/15, 108/16, 113/17, 30/18, 72/19, 153/20, 138/22.
- Закон о порезу на доходак грађана, Службени гласник Републике Србије, бр. 24/01, 80/02, 80/02, 135/04, 62/06, 65/06, 31/09, 44/09, 18/10, 50/11, 91/11, 93/12, 114/12, 47/13, 48/13, 108/13, 57/14, 68/14, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 44/21, 118/21, 138/22, 92/23.
- Закон о порезима на имовину, Службени гласник Републике Србије, бр. 26/01, 42/02, 45/02, 80/02, 80/02, 135/04, 61/07, 5/09, 101/10, 24/11, 78/11, 57/12, 47/13, 68/14, 95/18, 99/18, 86/19, 144/20, 118/21, 138/22, 92/23.
- Закон о финансијској подршци породицама са децом, Службени гласник Републике Србије, бр. 113/17, 50/18, 46/21 – US, 51/21 – US, 53/21 – US, 66/21, 130/21, 43/23 – US, 62/23, 11/24 – US.
- *Индекс родне равнојравности за Србију, 2018*. http://socijalnouklucivanje.gov.rs/wpcontent/uploads/2018/12/Indeks_rodne_ravnopravnosti_u_Republici_Srbiji_2018_eng.pdf
- *Појис сјановнишїва, домаћинсїва и сїанова 2022*, Републички завод за статистику <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/3104030104>
- Ранђеловић Саша, Костић Светислав, *Имовинска неједнакост и ѱореска ѱолишїка*, Глас Одељења друштвених наука САНУ, САНУ, Београд, 2021.
- *Родна анализа са ѱредлоом индикайора*, Републички геодетски завод, Београд, 2020.
- *Tax Policy and Gender Equality: A Stocktake of Country Approaches*, OECD Publishing, Paris, 2022, <https://doi.org/10.1787/b8177aea-en>.
- Устав Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 96/06, 16/22.
- <https://www.gov.scot/policies/poverty-and-social-justice/access-to-free-period-products/>.
- <https://www.rgz.gov.rs/vesti/извештај-прз-а-показује-да-се-наставља-тренд-стабилизације-на-тржишту-непокретности-у-првом-кварталу>
- <https://rs.bloombergdadia.com/biznis/kompanije/60551/rusi-u-srbiji-uz-it-biznis-drze-i-restorane-i-salone/news>.
- Царински закон, Службени гласник Републике Србије, бр. 95/18, 91/19, 144/20, 118/21, 138/22.

  unwomenserbia

